

~~2098~~

Shattpanchaashika ✓

षट्पंचाशिकाप्रारंभः

9
11 (A) ✓

श्रीगणेशायनमः॥प्रणिपत्यरविमूर्ध्नाचराहमिहरात्मजैपृथुयरासा॥सद्यश
 सोप्रश्नेयंकृतोर्थगहनपराधर्ममुद्दिश्य॥१॥च्युतिर्विलग्राधिबुकाचयधिर्म
 ध्यात्प्रवासोस्तमयान्निवृत्तिः॥वाच्यं ग्रहेः प्रश्नविलग्नकालो दूतप्रविष्टोहि
 बुकेप्रवासी॥२॥योयोभावः स्वामिदृष्टोयुतोवासोम्यैर्वासीतस्यतस्या
 स्तिवृद्धिः॥पापैरेवंतस्यतस्यास्तिहानिर्निर्द्वयाप्रसूतो जन्मतोवा॥३॥इ
 सोम्येविलग्नयेयदिवास्ववर्गशीर्षोदयेसिद्धिमुपोतकार्यं॥अतोविपर्यस्तमसि
 धिहेतुः कृष्णसंधिकरंविमिश्रं॥४॥होरास्थितः पूर्णतनुशत्रांकोजीवेनद
 द्योयुदिवासितेन॥क्षिप्रं प्रनष्टस्य करोतिलब्धिलोभोपयातोबलवान् शुभश्च॥५॥
 स्वांशोविलग्नयेयदिवात्रिकोणोस्थितः पश्यतिधातुचिन्ता॥परांशकस्थश्चकरोतिजी
 वमूलंपरांशोपगतः परांशं॥६॥धातुमूलंजीवमियोजराशौयुग्मेविधादेनदेवप्रतीपं॥

लग्नेयोशस्तक्रमाद्रूप्यमेवंसक्षेपोयंविस्तरास्तत्प्रभेदाः॥इतिभट्टोत्पलविरचितायां
 षट्पंचाशिकायांसंक्षेपहोरानामप्रथमोऽध्यायः॥॥वृषसिंहवृश्चिकघटेविधिस्थानं
 गमागमोनस्तः॥नष्टतनवापिनष्टंनरोगशान्तिर्नचामिभवः॥७॥तद्विपरीतंतुचरेर्द्विशरी
 रेमिश्रितंफलंभवति॥लग्नंक्षेपंनव्यंशुभदृष्ट्यात्रोभनंमतान्यथाकष्टं॥८॥सुतशत्रु
 गतेपापैः शत्रुमगान्निवर्तते॥चतुर्थगैरपिप्राप्तेः शत्रुभग्नोनिवर्तते॥९॥स्थिरचंद्र
 चरे श्रृंगलग्नयोदिचेत्स्यात्परागमः॥लग्नस्थिरचंद्रस्तदोनास्तिपरागमः॥॥सषाळिकु
 भकं कर्कटारसातकेयदिस्थिताः॥रिपोपराजयस्तदाचतुष्पदेः पलायनं॥११॥चरो
 दये शुभस्थितः शुभं करोतियाथिनां॥अशोभनैरशोभनंस्थिरोदयेपिवाशुभं॥१२॥स्थि
 रेशाशोचरोदयेनचागमंरिपोर्धदेत्॥तदागमंरिपोर्वदोद्विपर्ययोविपर्ययं॥१३॥स्थि
 रेतुचंद्रमागतोदिरात्माकेतुचंद्रमाः॥निवर्ततेरिपुस्तदासुदूरमागतोपिसन्॥१४॥चरे
 शशीलग्नगतोद्विदेहः पथाधमिगत्यनिवर्ततेरिपुः॥विपर्ययेचो गमनंदिधास्यात्पराजय

२

स्यादशुभेक्षितेषु ॥ १५ ॥ अर्काकिंस्तसितानामेकोपि चरोदये यदा भवति ॥ प्रवदेत्तदाशु
 गमनं वक्रगतैर्नैतिवक्तव्यं ॥ १६ ॥ लग्नासौम्योहिबुकेऽग्निघ्रागमनं चरलमे ॥ धनसुतस
 हजारिस्थाः सौम्याः शीघ्रमायातिनिर्दिष्टाः ॥ १७ ॥ स्थिरोदयेजिविशनेश्वरोक्षिते
 गमागमौनैववदेच्चपृच्छतः ॥ त्रिपंचषष्ठारिपुसंगमायुपापाश्चतुर्थाविनिवर्तना
 य ॥ ॥ नागछतिपरचक्रं यदाकेचंद्रौचतुर्थं भवनस्थौ ॥ बुधगुरुशुक्राहिबुकेयु
 दातदाशीघ्रमायाति ॥ १८ ॥ मेषधनुः सिंहवृषा यद्युदयस्थौ भवति हि बुकेवा ॥ शु
 क्रुर्नैतिष्ठतितदाग्रहसहितावावियुक्तावा ॥ १९ ॥ स्थिरराशौयद्युदयेऽग्निगुरुया
 स्थितस्तदाशुः ॥ उदयेरविर्गुरुर्वाचरराशौ स्यात्तदागमनं ॥ २० ॥ महः सर्वेतिमव
 लालग्राहस्मिन्गृहे स्थितः ॥ मोक्षे तल्पसंख्याकैर्निवृत्तिं यातुरादिशेत् ॥ २१ ॥ च
 रांशस्थे महतस्मिन्कालमेतं विनिर्दिशेत् ॥ द्विगुणं स्थिरभागस्थे त्रिगुणं द्यात्म
 कांशके ॥ २२ ॥ केरोतिवक्रमावृत्तेः कालं तद्वृत्ते परे ॥ २३ ॥ यौतुर्विलग्नजामिजा

२

मित्रभवनाधिपतिर्यदा ॥ २३ ॥ उदयक्षोच्चं दृष्टं भवति यथावदिनैस्तुतावदिः ॥ आग
मनं स्याच्छत्रोर्यदि मध्येन ग्रहः कश्चित् ॥ २४ ॥ इति षट्पंचाशिकायां विवृतौ गमाध्या
यो द्वितीयः ॥ ॥ दशमोदयसप्तगाः सौम्या नगराधिपस्य विजयकराः ॥ आरावि
जगुरुसिताः प्रभंगदा विजयदा नवमे ॥ २५ ॥ पौरास्तनीय भवन्तो धर्माद्वायाधि
नः शुभे शुभदाः ॥ अथ दशमाये पापाः पुरस्य नेष्टाः शुभायातुः ॥ २६ ॥ नृराशिसं
स्थाद्युदये शुभास्युर्व्यायसंस्थाश्च यदा भवन्ति ॥ तदा शुसंधिं प्रवदेन्नुपाणां पापैर्दि
देहोपगतौ विशेधं ॥ २७ ॥ केद्रोपगता सौम्याः सौम्ये दृष्टान्तलग्नगाः प्रीतिं
कुर्वन्ति पापदृष्टः पापास्ते धेव विपरीतिं ॥ २८ ॥ द्वितीये वा तृतीये वा गुरुशुक्रौ
यदा तदा ॥ आश्वे वा वागच्छति चमूः प्रवासी वानसरायः ॥ २९ ॥ इति षट्पंचा
शिका विवृतौ जयपराजनाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ॥ केद्रविकोणेषु शुभास्थि

३ तेषु पापेषु के द्वां एवमवजिते पुः। सर्वार्थसिद्धिप्रवदेन् नराणां विपर्यत्येपिविष
यैः स्यात् । ३०॥ त्रिपंचलोभास्तमयेषु सोम्या लाभप्रदानेष्टफलास्तुपा
पाः॥ तुल्लाचकन्या मिथुनघटश्च नृराशायस्तेषु शुभंवदंति । ३१॥ स्थानप्रदा
रामसप्तगास्तु सोम्या माना र्था स्व सुतलग्नता भवंति । पाप व्यया यसहितो
नु शुक प्रसादा लुग्नो राशी न शुभ दोऽदशमे शुभम्ब । ३२॥ इदं हि संज्ञ
दशमा यत्रिपुर निस्थः पश्येद् गुरुः शुभफलं प्रमदा कृतं स्यात् । लग्नविध
र्मसुतने धन गास्तु पापाः कार्यार्थनाशो मयदाः शुभाश्च । ३३॥ शुभग्रहाः सोम्य
निरीक्षिता स्युर्विलग्ना स्ता एवमपंचमस्थाः । त्रिषू दशा ये षु निद्रा करस्या बु
भव देहोग निर्पीडिता नां । ३४॥ इति षट्षण्चाशिका चित्रतो शुभा शुभलक्षणानां
मचतुर्थोध्यायः ॥

३

कीयेनैवचोरितं॥४०॥अदिमध्यावसानेषुद्रेःकायोषुविलग्नतः॥द्वारदेशेन
 श्यामधोग्रहांतेवावदधनं॥४१॥पूर्णाःशशिलग्नतःशुभैर्विशीर्षोदयेसो
 म्यनिरक्षितोवा॥नष्टस्यलाभंकरुतेतदाशुलामोपपातोबलवान्शुभ
 श्व॥४२॥दिग्वाच्याकेंद्रगतैरसंभवेवावदेद्विलग्नक्षति॥मध्याच्युतिर्वि
 लग्नान्नवांशकैर्योजितावाच्या॥४३॥इतिषट्पञ्चाशिकायांनष्टप्राप्तिर्नामष
 षोधमायः॥॥विषमस्थितेर्कपुत्रेसुतस्यजन्मान्यथागर्भोस्तु॥लभ्यावरया
 स्पनारिसमस्थितेचात्यथावाच्यं॥४४॥गुरुरविसौम्येदृष्टिसुतमदना
 यारिगःशशिलग्नतः॥संभवतिविवाहकर्तात्रिकोणकेद्रेषुवासोम्यः॥४५॥
 चंद्रार्कयोःसप्तमोसिताकीसुरवेष्टमेवापितथाविलग्नतः॥द्वितीयदुश्चि
 क्यगतौतथावर्षासुवृष्टिप्रवदेद्विलग्नतः॥४६॥सौम्याजलराशिस्थातु ४

तीयधनकेंद्रगाःसितेपक्षे॥चंद्रेवाभ्युदयगतेजलराशिस्थेवावदेदृष्टिं॥४७॥
 पुंवर्गेपुल्लग्नगतेपुंग्रहदृष्टेबलान्वितेपुरुषः॥युग्मेस्त्रीग्रहदृष्टेस्त्रीबुधयु
 केतुगर्भसंयुक्ता॥४८॥कुमारिकांबालशशिविधश्च॥रक्षांशानिसूर्यगुरु
 प्रसूताः॥स्त्रीकर्वशांभोमसुतोचधनश्चैवंवयःस्यात्पुरुषेषुचैवं॥४९॥आत्मस
 मेलग्नगतेभूतिासहजस्थितैःसुतःसुतगैः॥मातावाभगनीवाचतुर्थगैःशत्रु
 गैःशत्रुः॥५०॥भार्यासप्तमसंस्थेर्नवमेर्धर्माश्रितो गुरुदशमेः॥स्वाशपतिमि
 त्रशुत्रेषुतथैववाच्यंबलयुतेषु॥५१॥चरलग्नैचरभागेमद्रुष्टेप्रवासचित्ता
 स्यात्॥भष्टःसप्तमभवतात्पुनर्निवृत्तोयदिनवर्कः॥५२॥अस्तेसितरविच
 न्द्रैःपरजायांस्वांगुसौबुधेर्वेश्यां॥चंद्रेचवयःशशिवत्प्रवदेत्सोरेंत्यजातयोः॥५३॥
 मंदःपापसमेतो लग्नान्नवमैःशुभैरयुतदृष्टः॥रोगार्तःपरदेशेष्टमस्योमल्युक
 शवा॥५४॥सौम्ययुतोर्कःसौम्येदृष्टश्चाष्टमर्क्षसंस्थश्च॥तस्मादेशान्यग

तस्त्वान्यपितातस्य ॥ ५५ ॥ अंशकाज्ञापनेद्रव्यंद्रेः काणातस्सरोभवेत् ॥ रा
 त्राभ्यकालदिग्दरावयोजातिश्चलुग्रपात ॥ ५६ ॥ इतिषट्पंचाशिकावि
 वृतोभट्टोत्पलविरचितायांप्रकीर्णाध्यायः सप्तमः समाप्तः ॥ ॥ ॥
 भट्टोत्पलेनविदुषाश्लोकाः षट्पंचपुद्गनिर्मिताः ॥ शाकेष्टनवभूषेते १६५
 लिरिवतादुर्गयज्वनो ॥ १ ॥

Td

261

9

(10)

189 Td

दूरगतस्यागमनंसुतधनसहजस्थितैर्लगात् ॥ सौम्यैर्नष्टावापिलघ्वागम
 नंगुरुसिताभ्यां ॥ ३५ ॥ जामित्रेत्वथषष्ठेवाग्रहः केन्द्रेबृहस्पतिः ॥ प्रोषिता
 गमनंविद्यात्रिकोणोलेसितेपिवा ॥ ३६ ॥ अष्टमस्थेनिशा माथेकुंठकैः पाप
 वृजितैः ॥ प्रवासीसुरवमायाति सौम्यैर्लाभसमन्वितैः ॥ ३७ ॥ एष्टोदयेषा
 पनिरिक्षितेवापापास्ततीयेरिपुकेंद्रगावाः ॥ सौम्यैर्नष्टावधबंधदास्यु
 र्भष्टाविनष्टामुषिताश्चवाच्याः ॥ ३८ ॥ ग्रहेविलग्नान्यतमेग्रहेस्थितेते
 नाहताद्वादशाराशयस्युः ॥ तावद्दिनान्यागमनस्यविद्यानिवर्तनंक्व
 गतैर्ग्रहेस्तु ॥ ३९ ॥ इतिषट्पंचाशिकायांविवृतोप्रवासचिंताध्यायः पंच
 मः ॥ ॥ स्थिरोदयेस्थिरांशेवावर्गोत्तमगतोपिवा ॥ स्थितंतत्रैवतद्रव्यंस्व

त

श्रीगणेशाय नमः॥ अथ शिष्टां प्रवक्ष्यामि पाणिनीयं मतं यथा॥ शा
 स्त्रानुपूर्वीं तद्विद्याद्यथोक्तं लोकवेदयोः॥ १॥ प्रसिंध्यमपिशद्वार्थमवि
 शीमवुष्टिभिः॥ पुनर्यत्किं कश्चिदपि वाच्यं चतुर्चारणं विधिं॥ २॥ किं
 विः चतुःषष्टिर्वाविर्णांशं भुमते मताः॥ प्राकृते संस्कृते चापि स्वयं प्रा
 की स्वयं भुवा॥ ३॥ स्वराविंशतिरेकश्च स्पृशां पंचविंशतिः॥ यादय
 म्भस्वता ह्यष्टौ चत्वारश्च यमास्तृताः॥ ४॥ अनुस्वारो विस्वर्गश्च कः
 वो चापि पराश्रितौ॥ दुस्पृष्टः श्चेति विज्ञेयो लृकारः पुनरप्येव च॥ ५॥

दातः श्रानुदातश्च स्वरितः स्वरात्रयः ॥ ११ ॥ दीर्घसुतइतिकोऽत्र तोनिय
माश्चि ॥ १२ ॥ उदातेनिषादगो धारावनुदातः कर्षणं न धैवतो ॥ स्वरितः
वभावाद्येतेषु मध्यमं चमाः ॥ १३ ॥ ओष्ठोऽथा ना निवर्णा नातमु
रः कंठः शिरः स्तथा ॥ जिह्वा मूत्र च दंताश्च नासिकोष्ठौ च तादु
च ॥ १४ ॥ ओभावश्च विवृतिश्च शेषसारेणैव च ॥ जिह्वा मूत्र
पद्मान् च मूर्ध्नि रज्जुविद्योमणः ॥ १५ ॥ यद्योभावश्च संघातुं काशदि न
परंपदं ॥ स्वरान् तं तादृशं विद्याद्यदं न व्यक्तं मूषाग ॥ १६ ॥

वे० अ०
॥२॥

हकारं च मेरुं तं मंतः स्थाभिश्च संयुतं ॥ औ रस्य तं विजानीयात्कथं
माहुरसंयुतं ॥ १७ ॥ कंठ्या वहविचुयया स्ताऽत्र या ओष्ठ जावुप
स्युर्मुर्ध्वं या क्रूरखादं याऽत्रुतुरसा स्मृताः ॥ १८ ॥ जिह्वा मू
त्रे तु कुः प्रोक्तो दं सोऽद्योव स्मृतो बुधैः ॥ ददे कंठ ता लया ओ
ओ कंठो ठोष्ठौ स्मृतौ ॥ १९ ॥ अर्थमात्रा तु कंठ्या स्यादेका
रैकारयोर्भवेत् ॥ ओकारौ च सौकारयोर्मात्रा तयोर्विवृतौ
संवृतौ ॥ २० ॥ संवृतं मात्रा कंठे ज्ञेयं विवृतं तु द्वि मात्रा कंठे ॥

ठ

लोषावा संवृता सर्वे अद्योषा विवृता स्युताः ॥ २७ ॥ स्वराणां मूषाणां चैव वि
 दंतुं करणं स्युतं ॥ तेभ्योऽपि विवृता वेङ्गेताभ्यामे चैतथैव च ॥ २८ ॥
 अनुस्वारय प्राणं च नासिकास्थानमुच्यते ॥ अयोमवाहा विज्ञेयो
 आश्रयस्थानभागिनः ॥ २९ ॥ अः ऊं वु वि णा नि र्द्यो षो दं स म् स्य स
 राननु ॥ अनुस्वारं स्तु कर्तव्यो नि संहो शेष सेषु च ॥ ३० ॥ अनुस्वारे वि
 दं स्यांतु विरामे चाक्षरद्वये ॥ द्विरोष्ठ्यो तु विगृह्णीयाद्यज्ञौकारव
 कारयोः ॥ ३१ ॥ याच्ची यथाहरेत्युत्रादंष्ट्राभ्यां न च पीडयेत् ॥

शिक्षा०
॥ ३॥

ग

श्री

आत्मा बुद्ध्या समे सार्थो म नो युं ते विवक्षया ॥ मनः कायामिमा
 हेति सन्नेषु वेदयति मारुतः ॥ ३२ ॥ प्रोतः स्तुरसि चरं न्मदं जनयति स्व
 रः ॥ ज्ञातः सवनयोगं तं चंदो गायत्र्या श्रितं ॥ ३३ ॥ केठे माध्यंदि
 नं युगं मध्यमं वैष्णु भानुगं ॥ तारं तार्तीयं सवनं शीर्षं जागता
 नुगं ॥ ३४ ॥ दीणो मूर्ध्नि हतो वक्रमापद्य मारुतः ॥ वर्णं जन
 यते तेषां विभागः पंचधाः स्युतः ॥ ३५ ॥ स्वरतः का लतस्थानस्य
 यत्नोत्तमः ॥ इति वर्णविदः प्राहुः निपुणं तं निबोधयतः ॥ ३६ ॥ उ

रु

सो

स्व

भीतापतनभेदाभ्यांतद्वर्णायोजयेत्॥ यथासौराष्ट्रिकाभ्यां नारीतक
एइत्यविभाषते॥ एवं रंगाप्रयोक्तव्याः स्वे अरौ इव स्वेदय॥ २६॥
रं गैवर्णं प्रयुंजी रं नो ग्रसेत्पुर्वमक्षरं॥ दीर्घस्वरं प्रणीयात्तश्चो
नासि क्यमा चरेत्॥ हृदये चैकमात्रस्वर्धमात्रकम्॥ धृ
नि॥ नासिकायां तथार्धे चरंगस्यैवं द्विमात्रकता॥ २७॥ हृद
दये दुत्करेति षंकां स्ये नमनु स्वरं॥ मार्वं च द्विमात्रं च

ॐ
॥२६॥
स्तु

स्थानविवर्जितं ॥ ३४ ॥ उपासुदष्टत्वरितं निरस्तं विच्छिन्नं बित्तं
द्रुतं वगीतं ॥ निष्पीडितं ग्रस्तपदाक्षरं च वदेनदीनं ननु
सानुनासं ॥ ३५ ॥ घातः पट्टे निर्यमु रश्मि तेन स्वरेण शा
रुद्रं क्रतोपमेन ॥ मध्यं दिने कंठगतेन चैव चक्राद् संकु
जितं संनिभेन ॥ ३६ ॥ तारंतु विद्या सवनं तृतीयं शिरो ग
तंतः ॥ सदा प्रयोज्यं ॥ मयूरहं सान्य भूतः स्वराणां

शिक्षा ७

॥५॥

तुल्येदनादेन शिरः स्थितेन ॥ ३० ॥ अ-चोऽसृष्टाय मस्त्री पांश्वे
मिः सृष्टाः शरस्मृताः ॥ शेषा सृष्टा हतः चोक्ता निबोधानुप्रदा
नुत ॥ यमु-नु नासिका न हो नादिनो ह स्रवस्मृतः ॥ ईषन्ना दा
यपं जश्चासि न स्थ स्तु खपादयः ॥ ३१ ॥ ईषध्वा सां च रे वि
द्यां दोर्ध्वं मै-चरक्षस्त्वये न स च क्षते ॥ शिक्षा पुत्रः पाणिनि
नायेनेदं व्यापितं भूवि ॥ ३२ ॥ चंदः पादो वेदस्य हस्तौ कल्पो
तु

श्री -
॥५॥

अपठ्यते॥ ज्योतिषां मयनं च क्षुनिरुक्तं श्रौमुच्यते॥ ४३॥ शि
क्षाद्याणं तु वेस्य मुखं व्याकं गं स्मृतं॥ तस्मात्सांगमधी सेव
ब्रह्मलोके मेहीयते॥ ४३॥ उदात्तमाख्यातिवृषांगुलीनां
देशनीमुत्तनिवृष्टमेधा॥ उपात्तमध्यै स्वरितं धृतं च कनिष्ठिकाया
मुत्तुदात्तमेव॥ ४३॥ उदात्तं प्रदेशनीविद्यासचयं मध्यतो गुह्यं॥ निह
तंतुं कनिष्ठिकायां स्वरितोपिकनिष्ठिकां॥ ४४॥ अंतोदात्तमाद्युदा

त्र
र

शिक्षा०
॥६॥

तंमनुदातं नीचस्वरितं ॥ मध्योदातं स्वरितं व्युदातं अदातमिन्नव ति
पदशेषा ॥ ४५॥ अग्निः सोमप्रबोधी यं हविषां स्वर्द्धहस्यति रिद्रावृह
स्यती ॥ अग्निरित्यं तोदातं सोम इत्याद्युदातं वेसुदातं वई सुमुदी
तं वीर्ये नीचस्वरितं ॥ ४६॥ हविषां मध्योदातं स्वरितः स्वरितं ॥ वृ
हस्यति रिति व्युदातं मिद्रावृहहस्यतीदृति व्युदातं ॥ ४७॥ अनुदा
तो हृदि शेषो मध्योदात उदाहृतः ॥ स्वरितः कर्णमृत्तियः सर्वा
स्वेषचयस्मृतः ॥ ४८॥ चाषस्तु वदते मात्रां विववायसः ॥
दिमात्रं +

श्री
॥६॥

॥ ५३ ॥ तस्य हि ज्ञेयं यो धीर्न स र व ती वि व र्ति नः ॥ कथं तुः सा मभि न दे य
तं गृह्य वि स्म रं या वि या ॥ ५३ ॥ अथै ना श त्तु क पे ण व ज प ॥ त नि म स
स वा र्ध नो य न मा नं न किं य थ द श त्तु स र ती प सा धा र ॥ ५४ ॥ अथ धा
स र ग न रे ॥ ५५ ॥ य नै न स र ती व र ती ग ति म ति ॥ ५६ ॥ अथ धा र
धो न ग न रे ॥ ५७ ॥ सा मा यु स य व ति स र ॥ ५८ ॥ स र रे स र ॥ ५९ ॥ अथ धा र
तं य म ति नः ॥ ६० ॥ न न स य पा रं मो द न ॥ ६१ ॥ सा पा रं रि व र्ति ॥ ६२ ॥ सा
ति री री ति त्रि मा त्तु न क ॥ ६३ ॥ स र ती ॥ ६४ ॥ अथ धा रं न दे य म प

पठेत्स्वयतस्य सदा द्विजः ॥ स भवति धनधान्यपशुपुत्रकीर्तिमानतुल्यं च सुखं
स्वं समभुतेति वितीति ॥ ६० ॥ अथ शिवात्मोदात्तश्चकारं स्वरानां यथा
गीत्यचोऽष्टोदात्तं चाषस्तु शंकर एकादश ॥ ॥ इति शिक्षा समाप्तः ॥
हरिः ओं ॥ पंचसवत्सरमयं युगाध्यक्षं व्रजापतिं ॥ दिनत्वेन मासं
गं प्रणम्य शिरसाभुचिः ॥ १ ॥ प्रणम्य शिरसा काले मन्निवाद्य सरस्व
ती ॥ काले शानं प्रवक्ष्यामि उगधस्य ग्राहमनः ॥ २ ॥ ज्योतिषां
यनं हंसं मन्निवाद्य सरस्वतीं प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वस्य शः ॥ वि

वेदां० यो०

॥८॥

प्राणां समं तं लोके यदा काऽर्था सिध्यये^३ ॥ निरेकं द्वादश ॥
धूर्द्धिदिगुणं गतं संज्ञिकं ॥ षष्ठ्या षष्ठ्या युतं द्वाभ्यां पर्वणाराशिरु
च्यते ॥ ४ ॥ स्वरार्कमेके सोमा को यदा स्नाकं स वासवौ ॥ स्यात्तदा
दि युगं माघस्तपः भुक्त्वा दिनं सजः ॥ ५ ॥ व्रपद्येते श्रविष्ठादौ सूर्या
चांद्रमसाबुदक ॥ सार्पाधे दक्षिणार्कस्तु माघश्रावणयोः सदा
॥ ६ ॥ धर्मवृद्धिरप्राप्यः क्षपाहासऽउदगतौ ॥ दक्षिणे तौ

श्री
॥९॥

हे विपर्यस्तोपपत्तुं स यत्नेन तु ॥ ७ ॥ द्विगुणं सप्तमं चाह रयनाद्यंत्रयोदश ॥
 चतुर्थं दशमं चैव द्विर्युग्माद्यं बहुले व्युत्तौ ॥ ८ ॥ वसुः स्वष्टाभगो
 जभ्यः मित्रः सर्वाश्विनो जलं ॥ धाता कभ्या यनाद्याभ्या
 र्थं पंचनभस्तु ॥ ९ ॥ आं स्यात्तास्युरष्टकाः कार्यपक्षाद्वादश चोद्गताः ॥
 एकादशगुणः स्योनः शुक्लेर्ध्वं लेदकाय यदि ॥ १० ॥ २ ॥ कार्यभां शाष्टका
 स्थानेककारकान्वविंशतिः ॥ कुनस्थाने द्विसप्ततिरुद्धापे दूनसंमि
 ताः ॥ ३३ ॥ अहं शिभशेषोदिव सांक्षी शभा गभ्रतु देशस्य

यं

ज्योतीषः

ज्यो० वे०

पुष्यनातमिन्नं॥ भाष्येधिके चाधिगते परेशे द्वावुत मैवं कैरेवेद्यं ३२॥ पक्षा
मचदशा चोर्ध्वं तदुक्तमिति निर्दिशेत्॥ नवभिस्सुदूतौ शस्यादूनां शब्द
धिके न तु॥ ज्यो० द्वा० वश्वेश्वे हीरोषाधि नूषण्यः सोमा ध्यानः॥ रेष्ट
ध्राश्वाश्चोत्तसुख्यो हरेषा इत्यक्षा लिङ्गैः॥ १४॥ जाबाद्यंशोः
समं विद्यात्पूर्वार्धे पार्वसूतरे॥ भादानां शास्त्रं तुर्दशी काष्ठानां च
देविना कलाः॥ १५॥ कला दशच विंशास्यादि मूहर्तस्तनाडिके ५

द्विंशस्तु लोनां तुषट्शतीत्र्यधिकं भवेत्॥ नाडिके द्वे मुहूर्तस्तु पञ्चाशत्पलमापकं॥ भाष्ये कालं भवेदोणः कुट
पैर्वधते त्रिभिः॥ सप्तसप्तकुंभयुक् सप्तो नः सूर्याद्यो नित्रयो दश॥ नवमानि च पञ्चाङ्गः काष्ठाः पञ्चाशत्समुत्ताः॥
अविष्ठा भागुणाभ्यस्तान्नाम्बिलान्निनिर्विशेत्॥ सूर्यान्मासापकभ्यस्तान्निविद्याचां इमसान्तरं॥

वेदो०

३२॥

१५

नम्र चक्षते ॥ तृतीयां नवमीं चैव पौर्णमासीं त्रयोदशीं ॥ षष्ठीं च
विषुवां प्रोक्तो द्वादश्यां च सप्तमं भवेत् ॥ ३३ ॥ चतुर्दशीं तु प
वसतस्तथा भवेद्यथोदितो दिक्षु पतति चंद्रमा ॥ माघशुक्लादि
कोट्युं ते श्रविष्ठायां च वार्षिकीं ॥ ३४ ॥ यथाशिवमय
राणां नागानां मणयो यथा ॥ तद्वद्वेदो गद्यांश्चाण्ड्योतिष
मूर्धनि स्थितः ॥ ३५ ॥ वेदा हि यज्ञार्थमिति वेदप्रेताः का
कान्नानुवी ॥ विहितास्तयज्ञाः ॥ तस्मादिदं कावत्तुविधा

१० हि

ज्योति०

न

न

१२

हेरं न०

अतीतपर्वभागेषु बोधयेद्दिगुणां तिथिं ॥ तेषु मंडलभागेषु तिथिनिष्ठांगतो राविः ॥ याः पर्वभागा न कला
स्तान् सप्तगुणां तिथिं ॥ तेषु मंडलभागेषु तिथिनिष्ठांगतो राविः ॥ याः पर्वभागा न कलाः ॥
युद्धतरस्यायनतो यत्तस्या न च नु यद्दिक्षणातो यनस्य ॥ तदेव पर्वभागेषु दिगुणां तिथिं सदा दशम्या दिवसप्रमा
अग्निः प्रजा

पतिः सोमो रुद्रो दितिर्बृहस्पतिः ॥ सर्पश्च पितरः श्वेव भगश्चै
वार्यमापि च ॥ २५ ॥ सविता च षष्ठ्यथ वायुश्चैन्द्राग्नी मित्रं च
च ॥ ~~सर्व~~ इन्द्रो निर्ऋतिरापो वैविश्वे देवास्तथैव च ॥ २६ ॥
क्षेत्रे विष्णुर्वसवो वरुणो जल एक पातथैव च ॥ अहिर्बुध्निस
था रुपाश्च नैऋतमपवच ॥ २७ ॥ नक्षत्रदेवता यता यता तिथि
शकः मणिः ॥ ज्ञेयं मानस्य शोभते नीमानक्षत्रजं स्मृतं ॥ २८ ॥

माणं ॥ तदर्थं दिनभागानां सदा पर्वणि पर्वणि ॥ क्रतुशेषं तु तद्दिवा संख्याय
सहपर्वणां ॥ इत्युपायसमुद्देशो भूकोप्येन प्रकल्पयेत् ॥ ज्ञेयं राशिगतां भस्मानि भजे ज्ञानराशिषु ॥

११

१३

९

१०

इत्येतन्मासवर्षीणां सुहुतेदि यपर्वणां॥ दिव्ययनमासां गंवा
 वन्यातं गन्धो वीर्यं॥ २९॥ सोमसूर्यस्त्रिचरितो लोका
 लोके च संमित॥ सोमसूर्यस्त्रिचरितो विद्वान्वेदविदश्च
 ते॥ ३०॥ विषुवतस्तृणं द्वाभ्यां कृपहीनतुषट्पणं॥ यत्न
 धं तानि पर्वणि तैर्ध्वं साति चिर्न वेत्त॥ ३१॥ माघशु
 क्लवतस्तु पौषकाश्च समापिनः॥ युगस्य पंचवर्षाणि कालश

२७१००

१९६

हे. व.